

Pointer - historie a tradice v chovu plnokrevníka

Rozšíření brakovitých psů se svislými slechy, z nichž se chovem vyvinul stavěcí pes, po zemích obklopujících severní břehy Středozemního moře (dnešní Itálie, Francie a Španělsko), souvisí s obdobím Stěhování Národů ve 4. až 5. stol. n.l. . Germánské kmeny Gotů se původně z jižního Švédska vydaly na Jih, dobyly Řím a založily tam království.

Východořímská říše odolala náporu Vandalů a podlehla až později Turkům. Gotové byli lovci. Rychle si osvojili tamní způsob lovu koroptví nahánkou do sítí s využitím psů. Vizigoti, jejich západní kmeny, dobyli jižní Francii a Španělsko, kam si přivedli lovecké psy vhodné k lovu koroptví do sítí. Vedle nich byli tam k stejnému účelu užíváni psi těžšího rázu ještě z doby římské nadvlády. Lov do sítí s pomocí psů je prastarého původu z Východu a je dokumentován např. v Asyrii ve 2. tisíciletí př.n.l.. Ve východních částech svého Imperia si jej později osvojili Římané.

V Jižní Evropě přijali Goti křesťanství. Po ovládnutí Pyrenejského poloostrova Araby se Vizigoti stáhli do Asturie, která podél Pyrenejí sousedila s Navarrou. Po odražení Arabského náporu do další Evropy (Karel Martel u Tours a Poitiers r.732) se obě království udržela jako hlavní východisko Rekonkvisty - znovu dobytí celého poloostrova). V mírném podnebí jižního podhůří Pyrenejí byla vždy hojnost koroptví.

Chov stavěcího psa k lovu pernaté, převážně koroptví, byl v průběhu historie vždy zaměřen na vlastnosti, které byly využitelné pro současný způsob lovu. V Navarrském Království se uchoval staroiberijský brakýř ještě z římské doby, V Asturském Království Vizigotů lehký a temperamentnější pes. Se psy byl lov do sítě daleko snazší a efektivnější zvláště, když byla využita a chovem zesílena jejich schopnost vystavovat. Pes, který vyhledal hejno koroptví, si před nimi většinou zalehl a byl spolu s nimi zakryt převlečnou sítí (přívlaček). Stejný způsob lovu se provozoval v Itálii a velmi dlouho i ve Francii. V Anglii a v německých zemích byly koroptve před příchodem stavěcího psa naháněny honci do postavených sítí. I v našich zemích byli, ovšem daleko později, zmiňováni psi líhací a popsán jejich způsob práce.

Již od 11. století začala venkovská šlechta v Itálii, Jižní Francii, ale hlavně ve Španělsku považovat individuální lov koroptví lukem, později kuší se stavěcím psem za sport. Dlouho, až do 16. století se vedle sebe uplatňovali psi jak navarrští, tak i lehčí a divočejší psi "gotské krve", zvaní agoscados. Obě království byla na francouzsko-španělském pomezí, takže psi se lehko dostávali, hlavně z Asturie, i do Francie, převážně ke Dvoru a do okruhu nejvyšší šlechty. Jinak se ve Francii trvale udržela nejrůznější místní plemena v izolovaných lokalitách, užívaných k lovu pernaté zvěře. Ve Španělsku se však více prosadil Navarro, v němž byly cíleným, selektivním chovem z velkých chovných základů na šlechtických velkostatkách, příbuzenskou plemenitbou zesíleny jeho přednosti, usnadňující individuální lov. Klidná povaha, velejemný nos, využívání i nejslabšího větru k navětrání a vystavení zvěře, schopnost nejen vystavovat (perro de punta), ale i ustalovat koroptve buď nadběhnutím, nebo ještě lépe kroužením (perro de vuelta), které bylo zvlášť oceňováno. V 15. až 16. století dosáhl chov takových psů ve Španělsku svého vrcholu, jejich důležité tělesné znaky, vlastnosti a výcvik byly do detailů popsány. Způsob hledání byl však plně ponechán psovi, který nebyl nijak rychlý, hledal spíše klusem a příliš se nevzdaloval.

Zlom nastal v první polovině 17. století, po postupném zavedení v Itálii, Francii i Španělsku lehké palné ručnice zvané arkebusa, kterou bylo možno střílet ptáky v letu. Nový sport se

rychle rozšířil mezi šlechtou v těchto zemích. Chov stavěcího psa se zaměřil na pevné vystavování, větší rychlost a vytrvalost, aby poskytl co nejvíce příležitostí k ráně. Ve Španělsku byl k tomu Navarro chovem přizpůsoben lehčím Agoscadem, ale díky zkušeným španělským chovatelům neztratil nic ze svých vynikajících vlastností, které daly vznik britskému Pointeru.

Pro úplnost je nutno zmínit se o chovu stavěcího psa v Portugalsku. Do dneška se tam vedle chovu britského Pointera vedou linie portugalského koroptvího brakýře, údajně ze staré iberijské krve, zvaného Perdigueiro. Psi, dovezení v 18.stol. z Portugalska do Anglie, kteří se zúčastnili na vzniku britského Pointera, byli však totožní se starošpanělským navarrským Pointerem.

Do konce 17. stol. byl ve Španělsku chovem propěstován Pointer pro nový způsob lovu koroptví, který se stal rodinným sportem venkovské šlechty . Ve Francii v té době byl prochován jen u nejvyšší šlechty kolem Dvora lehčí, velmi ušlechtilý Pointer pro lov koroptví arkebusou (chien de l'arquebuse), původem ze Španělska. Nevelký počet těchto psů se dostal v Anglii na přelomu 17. a 18. století do rukou několika málo nejvyšších šlechticů díky přátelským stykům s francouzským Dvorem. Tito psi se částečně zúčastnili na vytvoření anglického Pointera.

Britští důstojníci v expediční armádě za Války o španělské dědictví (1701-1714) nejen válčili. Pocházeli převážně z anglických šlechtických rodin, na jejichž statech se chovali ušlechtilí koně z arabského základu a zušlechťovala hospodářská zvířata. Polní sport se stavěcím psem a arkebusou je přímo uchvátil. Obdivovali práci španělského Pointera a obojí si odváželi domů.

Během dalších 100 let se v Britanii, převážně v Anglii nejprve jen selektivním chovem, pak i často kontroverzním out-crosem formoval typ pracovního plnokrevníka jako obdoba plnokrevného koně. Postupnou selekcí se upevnilo přiznávání pro práci ve dvojici (původně instinktivní chování lovicí smečky), smysl pro příčné hledání a další vlastnosti. Prakticky u každého venkovského sídla (Manor House) byly velké psince s chovnou základnou i přes 100 jedinců a chov byl v rukou odborníků. Během stoletých zkušeností se chovatelé sjednotili ve snaze odchovat psy "vrozeně vycvičené" (ready broken by nature), čímž byl míněn soubor vrozených, v dnešní terminologii plemenně specifických vlastností.

Tím byl dán základ chovu skutečného plnokrevníka :

1. Nos (míněn je selektivní čich pro pernatou zvěř a jeho specifické využití) a větření za každých okolností přímého tělesného pachu zvěře přinášeného větrem (vysokým nosem).
2. Smysl pro hledání kolmo ke směru větru.
3. Spontanní postupování jednak za slabým pachem až k vystavení, jednak za odbíhající zvěří v bezpečné vzdálenosti tak, aby se nezvedla.
4. Pevné, typicky stylové vystavování od nejútlejšího věku.
5. Schopnost naučit se vést lovce na příkaz z místa vystavení k sedící zvěři až do jejího vzletnutí.

6. Spontanní přiznávání druhému, vystavujícímu psovi.

Byl a je to výsledek dlouholetých chovatelských a cvičitelských zkušeností z citlivého, zasvěceného rozpoznání vrozených schopností stavěcího psa a možnosti jejich využití k lovu pernaté zvěře s párem psů a slovení ptáků, zdvižených na křídlo po vystavení, palnou zbraní v letu. Způsob polního sportu tedy vlastně byl a stále je dán původními loveckými vlastnostmi divokého psa, které byly chovem jen upraveny do správného poměru a využity přiměřeným výcvikem.

Tak vznikla, dnes již přes 200 let stará tradice v chovu stavěcího plnokrevníka k lovu pernaté zvěře, která je trvale platná a nesmí být zanedbávána !

Je zajímavé, jak tyto čistě empiricky získané poznatky dokonale odpovídají ethologicky ověřenému způsobu lovu divokých psovitých predátorů, který má 4 fáze :

I, Navěštění a přiblížení se ke kořisti - odpovídá bodu 1 - 3.

II. Krátké zastavení - bod 4 - zesílené v pevné vystavení více než tisíciletým chovem do silné genetické fixace (coupling).

III. Připlížení - bod 5 - v dnešním Pointeru různě hluboko dřímající, výcvikem využitě k vedení ku zvěři.

IV. Skok - jednak chovem, někdy až výcvikem eliminován.

Přiznávání bylo původně instinktivní chování lovicí smečky psovitých predátorů, když jeden z nich (většinou vůdčí jedinec) navěštil a zmocňoval se kořisti.

Vedle jasně vytyčených požadavků na vrozené vlastnosti se chov zaměřil i na dokonalou funkční tělesnou stavbu, splňující vysoké nároky na rychlost, vytrvalost a odolnost, bez nichž by se vyhrané lovecké vlastnosti nemohly plně uplatnit. Ve zcela výjimečném, rychle cválajícím vytrvalci se harmonicky spojily duševní a tělesné schopnosti. Správná funkční anatomie poskytuje i nejkrásnější, ušlechtilé vzezření.

Pointer se stal více než rovnocenným společníkem lovců s puškou a povýšil polní lov pernaté zvěře na kultivovaný sport.

V tradičních starých chovech s velkou chovnou základnou a mnohdy dosud u dnešních profesionálních chovatelů pracovních psů se vrh ponechává pohromadě s fenou 6 měsíců, štěňata se bedlivě pozorují a od 3 - 4 měsíců se posuzuje jejich samostatné chování v poli. Nejlepší z nich se stávají kandidáty na udržování linie. To je důvod, proč z tradičních chovů pracovních psů bylo vždy možno získat psíka až púlletého. I dnešní ethologický výzkum zdůrazňuje u pracovních plemen důležitost časného projevení se plemenně specifických vlastností. Později se vybraní jedinci tvrdě zkoušeli co do vytrvalosti a odolnosti. Pes musil celou řadu dní za sebou pracovat v polích nebo na vřesovištích aniž by jevil známky únavy a tělesných nedostatků. Není divu, že Pointer býval označován za plemeno příslovečně zdravé, odolné a prosté vrozených vad. Do poměrně nedávné doby se u Pointera např. nevyskytovala vrozená vada kyčelních kloubů.

V polovině 19. stol. byl v Británii polní sport na vrcholu oblíbenosti, chov Pointera (ale i setterů) se neúměrně rozšířil a zčásti vymkl z rukou skutečných odborníků na úkor kvality. Skupina chovatelů v Severovýchodní Anglii uspořádala dne 29. června 1859 v městě Newcastle upon Tyne výstavu pracovních pointerů a setterů s úmyslem dát nejlepším chovatelům možnost předvést sportovní veřejnosti psy správného typu. Byla to vůbec první výstava psů v historii. Bylo předvedeno 60 psů (pointerů a setterů zvlášť) soutěžících o pušky, které dodal vysoce uznávaný místní puškař pan Pape. V pointerech získal I. cenu pes gentlemana, který rozhodl o setterech a obráceně ! Pozdější chovatelé pracovních pointerů v tom do dneška vidí předznamenání dalšího vývoje výstav, které se ukázaly být pro chov pracovního plnokrevníka bezcennými. Výstavy se však těšily velkému zájmu a proto se jich pořádalo čím dál tím více. Již kolem r.1880 byli vystavováni psi většinou chováni jen k tomu účelu.

Chovatelé pracovních psů uspořádali první zkoušky v polní práci dvojic pointerů a setterů r.1865 v Southillu u Bedfordu. Byly to první pracovní zkoušky psů v historii a jejich původní název se již nezměnil : Field Trial for Pointers and Setters. Původně byly prováděny jako soutěž dvojic vylučovacím způsobem (heat or knock-out system), kdy nakonec vítěz vyšel z poslední dvojice. Pozdější posuzování práce všech psů teprve umožnilo všimnout si dobré a povšechně vyrovnané práce jedinců vhodných pro chov. Při takovém pojetí a při optimálních objektivních i subjektivních podmínkách jsou polní zkoušky do určité míry zkouškami chovnými. Objektivní podmínky jsou honební pozemky, kryt, zazvěření, vítr, počasí, mikroklíma. Subjektivní faktor jsou vůdci a především rozhodčí.

Ideální psova práce a chování v poli za všech možných vzniklých situací je do podrobnosti popsána v mém Zkušebním řádu z roku 1990.

V Británii pořádají kluby majitelů pracovních pointerů a setterů polní zkoušky jako sportovní soutěže o peněžitě ceny, chovatelům slouží především k předvedení vlastního chovu.

Kéž by byla všude dodržována úvodní věta z britských Pokynů pro Vedení Polních Zkoušek Pointerů a Setterů: " A Field Trial should be run as nearly as possible to an ordinary day's shooting " - Polní zkoušky se mají co nejvíce podobat skutečnému lovu ! Více informací o Polních zkouškách pointerů a setterů je v mém článku v Myslivosti, r. 1988, č.1, str. 6-7, případně v mé starší publikaci na toto thema pro členy Klubu.

Zkoušky ve Velkém hledání a mezinárodní soutěže nejsou vhodné k vyhledávání povšechně vyrovnaných jedinců jako nositelů plemenného genotypu. Nejlepší specialisté na takové zkoušky (trialers) nebývají úmyslně vedeni k lovu, aby mohli pracovat jako automatické stroje na vyhledávání zvěře. Psi skutečně lovící se označují jako psi pro pušku (gun dogs). Smutná je úloha psů chovaných jen na výstavy, Nejen staré zkušenosti, ale i vědecké genetické zhodnocení učí, že nápadně vynikající jedinci na polních zkouškách nemusí mít stejně výkonné potomky ani při spojení dvou tak vynikajících jedinců. Příčina je v náhodně, heterozygotně seskupeném fenotypu, který se nedědí.

Podle dosud nejzávažnějšího, dlouhodobého, široce založeného výzkumu ehologie a genetiky psů platí i pro Pointera : " Standard psiho plemene by se měl vztahovat nejen na tělesnou stavbu, ale i na zdraví, sílu, plodnost, chování (alespoň podle projevů při zkoušce z výkonu) a emocionální reakce založené na vrozených instinktech".

Cíl správně vedeného chovu pracovního plnokrevníka je tedy dospět plemenitbou (většinou dlouhodobou, příbuzensky liniovou) k všestranně vyváženému genotypu a snažit se jej dalším vedením linie udržet.

Techniku chovu nelze zde rozvádět, jen nutno zdůraznit, že případný výskyt jednoho dobrého psa nebo feny kdesi daleko vzadu v rodokmenu nemá se skutečnou liniovou plemenitbou nic společného.

V Británii a ve většině dalších zemí je výběr chovných jedinců záležitost chovatelů, kteří jsou většinou profesionály s dostatečnou chovnou základnou, většinou kolem 40 jedinců. Chovatelé pracovních psů se přísně distancují od chovatelů psů výstavních. Rodokmen dostane však každý potomek dvou jedinců registrovaných v ústřední plemenné knize pro všechna psí plemena (Kennel Club, London).

Čistokrevný chov pracovních pointerů lze v Británii vysledovat do let kolem r. 1830. Po prvních zápisech do ústřední plemenné knihy (Kennel Club, 1874) začal být původ každého jedince ověřen jednotným rodokmenem. V dalším chovu se uplatňovali pouze registrovaní jedinci, naopak Pointer začal vylepšovat stará lovecká plemena hrubých brakovitých ohařů zvláště na Kontinentě.

V chovu plnokrevného koně, zaměřeném jen na rychlost a odolnost, jde o velké peníze. Provozuje se ve zvláštních, nákladných zařízeních a je řízen dobře placenými odborníky. Mladí koně jsou podrobeni náročnému trainingu a podle dosaženého výkonu běhají v odpovídajících dostizích. Do chovu se případně dostávají až po důkladném, často dlouhodobém prověření. Rozdíl v současném chovu Pointera, kde k dosažení správného celkového typu by se mělo splňovat mnohem více požadavků, musí být při tomto srovnání každému zřejmý. I profesionální chovatelé pracovních pointerů v Británii, Itálii a jinde musí spoléhat na to, že alespoň nějaký jedinec z jednoho nebo i více vrhů se opravdu povede.

Tam, kde není profesionálních chovatelů, se majitelé pointerů sdružují v zájmové kluby, v nichž řada psů nemusí být pracovně využívána buď k lovu nebo alespoň k sportovnímu předvádění na polních zkouškách. Takový klub se vlastně stává kolektivním chovatelem, jehož chovnou základnou jsou psi v majetku členů. Všichni členové nemohou mít takové znalosti a zkušenosti, aby mohli posoudit způsobilost svého jedince pro plnokrevný chov. Proto se ukládá, jako hlavní podmínka k uznání chovné způsobilosti, úspěšné předvedení na polních zkouškách pointerů a setterů. Je to sice podmínka velmi kompromisní, která není a ani nemůže být v souladu s tradičním způsobem výběru do chovu, ale pomáhá to alespoň k racionálnějšímu čistokrevnému chovu. Vedle komunikační a publikační činnosti kluby pořádají největší možný počet klassických polních zkoušek, aby bylo možno předvést co nejvíce psů z klubové populace, z nichž lze vybrat ve věku do dvou let nadějně jedince a dále sledovat jejich vývoj, aby pak mohli předávat všechno to, co nás k Pointeru tolik poutá.

Více než tisíciletým cíleným chovem se dospělo k vrcholnému výtvaru plnokrevného specialisty, který se důstojně řadí k předním kulturním památkám lidského snažení. Povinnost každého, kdo se tím zabývá, je zachovat ho ve správném typu pro budoucí generace lovců a milovníků.

Prof. Jan B. Martínek, Český pointer a setter klub - Klubový zpravodaj číslo 2/99